

સુધરેલી રીત મુજબ. નવાં ધોરણની રીતે.

બાળવર્ગની નોટ.

જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ, મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ
 બે રીતે, મૂળાક્ષર, બે અક્ષરના શબ્દ, ત્રણ અક્ષરના
 શબ્દ, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧લાના અર્થ, ભાગ
 રજના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજૂતી,
 હેમ્પેદસની દિલ, પોતાની જગાએ જતી વખત
 બોલવાની દિલ, ઘેર જતી વખત બોલવાની
 દિલ, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા
 બાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાનો કોઠો,
 બાદબાકીનો કોઠો, દડાની રમત
 વિગેરે.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરતાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ના ૨૫ મા આગસ્ટ મુજબ

રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું—ગાંધી પ્રી. પ્રેસ ચાઉડાના પુલપર—સુરત.

કિંમત બે આના.

૧૦૩૪૦

ਸ ੨੫ : ੮੪੬੨

ਗੋਰਸਾਹਿਬ ਵਿਧਾਪੀਠ ਗੰਗਾਵਤ
ਜਮਤਪੁਰ
ਮੁਲਕੀ ਕੌਪੀਰਾਏ-ਸੰਗਰ
੧੦੩੪੦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૩૪૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બાપવગની ગોર

વિષય મૃત્યુ: ૧૪૩૫

બાળવર્ગની નોટ.

મૂળાક્ષર શિક્ષણ.

સાધન:—સ્લેટ, રકાબી, કડી, સળી, રંગીન પેન.

સૂચના:—પ્રથમ ક્ષિત કરાવી વ્યવસ્થિત બેસાડવા. પ્રથમ સીધી લીટીથી બનતા અક્ષર શીખવવા; પછી વક્ર લીટીથી.

આરંભ પ્રશ્ન.

પ્ર. તમને રજા ફેટલે વાગે મળે છે ?

જ. ચાર વાગે સાહેબ.

પ્ર. રજા મળ્યા પછી ક્યાં જશો ? જ. ઘેર.

મૂળાક્ષરનો કયો ભાગ ધર ઝોળખાવવું.

જ. ધ.

આજે એ તમને શિખવવાનો છે.

જવાબ હંમેશાં ફરક

છોકરા પાસે પૂર્ણ

વાક્યમાં લેવા મહા-

વરો રાખવો.

મુખ્ય વિષય.

ફરક છોકરાની આગળ સ્લેટો મુકાવવી, અને સ્લેટની ડાબી બાજુએ નેટલી બેઠેલો તેટલી કડી, સળી મૂકેલી એવી રકાબીઓ મુકાવવી. પછી શીક્ષકે વર્ગ આગળ પોતાની પાસે રાખેલી કડી, સળી અનુક્રમે જોઠવી બતાવી બાળકો તેમ કરે છે કે નહિ તે જોવું.

અક્ષર તૈયાર કરાવ્યા પછી રંગીન પેન રકાબીમાંથી લેવાયેલી કડી સળીની પાસે ફેરવાવવી. પછી કડી સળીઓ જોઠવી હતી તે મુજબ જુદા આકારો પકાવી ધ છોકરા પાસે લખાવવો. (શીક્ષકે મુકાવવામાં પાટીઆનો ઉપયોગ કરવો.)

પુનરાવર્તન.

વર્ગમાંથી ૨-૪ છોકરા પાસે રંગીત ચાક વડે થ પાટી બાપર લખાવવો. બાર સરખી ૫ રંગીત સળીથી ઘર બનાવવું અને તે મુખ્ય વર્ગના તમામ છોકરાઓ પાસે બનાવરાવવું.

ચોપાઈ.

એક સળી આફી મુકાય; જે ઉભી તે બીંત મણાય.

જે બાજુ જે બનાવ ઢાળ, તે ઘરમાં તો રહેશે બાળ.

પાઠ અમારો થયો તૈયાર, સર્વે જમણું ઢારો ઢાર.

ટીપ:—તમુના માટે આ પાઠ શીખવી બતાવ્યો છે. એ મુખ્ય બીજા પાઠો શીખવવા.

મૂળાક્ષર શીખવવાનો ક્રમ.

ન, મ, ત, લ, ગ, જ, ઝ, ર, સ, શ, ચ, વ, ળ, પ, -
 ફ, ઇ, ઈ, ઘ, ઘ, ઉ, ઊ, ટ, ઠ, ય, થ, ડ, ઢ, હ, ક,
 ફ, બ, ભ, ખ, અ.

બીજી રીતે.

મ, ન, ત, લ, લ, ક, ઘ, ઘ, ઇ, ઈ, ઈ, વ, બ, ગ, જ,
 ઝ, ચ, અ, આ, એ, અ, ઓ, ઔ, અં, અઃ, ઉ, ઊ,
 ય, ષ, ખ, ટ, ઠ, ય, થ, ર, શ, સ, ડ, ઢ, ક, ફ,
 હ, જ, ળ.

મૂળાક્ષર.

ક, ખ, ગ, ઘ, ડ, ચ, ઇ, જ, ઝ, ઙ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, જ,
 ત, થ, દ, ઘ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ,
 પ, સ, હ, ળ, ક્ષ, શ.

અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઔ, ઓ, ઔ, અં, અઃ

બે અક્ષરના શબ્દો.

કા	ખર	જમ	કસ	બળ
કી	ખસ	જય	કળ	બણ
કો	ખલ	ટપ	ધન	ભર
કોન	ગક	ટખ	નખ	ભાસ
કોસ	ગજ	કગ	નટ	મગ
કણ	ગણ	કર	નર	મઠ
કઠ	ગઠ	કગ	નવ	મણ
કં	ગપ	તજ	નસ	મન
કપ	ધર	તક	પગ	મર
કમ	ધક	તર	પણ	ધમ
કર	ધન	તલ	પક	રજ
ખપ	ચક	થક	પક	રક
ખણ	જગ	થર	પળ	રધ
ખડ	જણ	કન	ફળ	રસ
લખ	વક	વણ	સક	હક
વર	વક	વન	સળ	હળ
વક	વટ	શણ	હમ	હસ

ત્રણ અક્ષરના શબ્દો.

અક્ષર	કખજ	ચલમ	તલપ	મગજ
અકક	કમળ	જખમ	તસર	મગર
અકલ	કરક	જગત	કરક	મરણ
અધર	કરણ	જકજ	નકલ	મરક

અમલ	કલમ	જણસ	નગર	મલમ
અમર	કસબ	જનક	નજર	રબર
અમરજ	ખખર	જનમ	નરક	રમણ
અસર	ખરચ	જમણ	નરમ	વગર
અતલ	ગગન	જલક	નરસ	વચન
મલમ	ગજમ	જસત	નવલ	વતન
ઉપજ	ગર	ઝડપ	પરખ	વરખ
ઉપર	ગમત	ઝટક	પવન	વરસ
કંઠજી	ગરજ	ઝપટ	ફણસ	વલજી
કંઠક	ગરમ	ઝરણ	ફરક	શરમ
કંઠખ	ગવન	તનખ	ખગલ	સડક
કંઠક	ધરડ	તદન	ખદન	સમજ
કંઠલ	ચડસ	તપત	ખરડ	સરસ
કંઠમ	ચપટ	તખક	ખરફ	સહજ
કંઠર	ચપળ	તરડ	ખગદ	હરજી
કનક	ચમન	તરફ	લગત	હરફ
કપટ	ચરસ	તરત	લજન	હરખ

આંક.

૧	૧૧	૨૧	૩૧	૪૧	૫૧	૬૧	૭૧	૮૧	૯૧
૨	૧૨	૨૨	૩૨	૪૨	૫૨	૬૨	૭૨	૮૨	૯૨
૩	૧૩	૨૩	૩૩	૪૩	૫૩	૬૩	૭૩	૮૩	૯૩
૪	૧૪	૨૪	૩૪	૪૪	૫૪	૬૪	૭૪	૮૪	૯૪
૫	૧૫	૨૫	૩૫	૪૫	૫૫	૬૫	૭૫	૮૫	૯૫
૬	૧૬	૨૬	૩૬	૪૬	૫૬	૬૬	૭૬	૮૬	૯૬
૭	૧૭	૨૭	૩૭	૪૭	૫૭	૬૭	૭૭	૮૭	૯૭
૮	૧૮	૨૮	૩૮	૪૮	૫૮	૬૮	૭૮	૮૮	૯૮
૯	૧૯	૨૯	૩૯	૪૯	૫૯	૬૯	૭૯	૮૯	૯૯
૧૦	૨૦	૩૦	૪૦	૫૦	૬૦	૭૦	૮૦	૯૦	૧૦૦

નાનો અંક એકમનો તેથી મોટો દશક અને તેથી મોટો શતકનો

બારાખડી,

ક+ખ=ક ખ ગ ધ ય છ જ ઝ ટ ઠ ડ ઢ જી ત થ દ ધ
 ક+ખા=કા ખા ગા ધા યા છા જા ઝા ટા ઠા ડા ઢા જી તા થા દા ધા
 ક+ખ =કિ ખિ ગિ ધિ યિ છિ જિ ઝિ ટિ ઠિ ડિ ઢિ જી તિ થિ દિ ધિ
 ક+ખ =કી ખી ગી ધી યી છી જી ઝી ટી ઠી ડી ઢી જી તી થી દી ધી
 ક+ક =કુ ખુ ગુ ધુ યુ છુ જુ ઝુ ટુ ઠુ ડુ ઢુ જી તુ થુ દુ ધુ
 ક+ગી =કૂ ખૂ ગૂ ધૂ યૂ છૂ જૂ ઝૂ ટૂ ઠૂ ડૂ ઢૂ જી તૂ થૂ દૂ ધૂ
 ક+એ =કે ખે ગે ધે યે છે જે ઝે ટે ઠે ડે ઢે જી તે થે દે ધે
 ક+એ =કૈ ખૈ ગૈ ધૈ યૈ છે જૈ ઝૈ ટૈ ઠૈ ડૈ ઢૈ જી તૈ થૈ દૈ ધૈ
 ક+ઓ =કો ખો ગો ધો યો છો જો ઝો ટો ઠો ડો ઢો જી તો થો દો ધો
 ક+ઓ =કૌ ખૌ ગૌ ધૌ યૌ છૌ જૌ ઝૌ ટૌ ઠૌ ડૌ ઢૌ જી તૌ થૌ દૌ ધૌ
 ક+અં =કં ખં ગં ધં યં છે જં ઝં ટં ઠં ડં ઢં જી તં થં દં ધં
 ક+અઃ =કઃ ખઃ ગઃ ધઃ યઃ છે જઃ ઝઃ ટઃ ઠઃ ડઃ ઢઃ જી તઃ થઃ દઃ ધઃ

બાગ ૧ લાના અર્થ.

વર્ગ ૧.

લખોટા=મંભે

મલ=ભેરાવર માણસ

મલમ=ચીકણું ચોપડ-

વાતું જોસડ.

સુરજ=રવિ

વર્ગ ૨.

દેવનામની પદોળી ઠાક

ગણ=ગણતરી કર

મગ=એક જાતનું કઠોળ

મગન=હોકરાનું નામ છે

ગમત=મજા

ગમન=હોકરાનું નામ છે

જમ=ખા

જમણુ=જમવાનું

ગજ=ચોવીસ તણનું માપ

નમ=નીચો વળ

વર્ગ ૩.

રથ=ચાર પૈડાની ધુમ-

ટવાળી ગાડી

સગડી=દેવતા સળગા-

વવાનું સાધન

તર=પાણીમાં સરીર

અમર રાખ

ન પ ફ બ ભ મ ય ર લ વ શ ષ સ હ ળ ક્ષ ણ
 ના પા ફા બા ભા મા યા રા લા વા શા ષા સા હા ળા ક્ષા ણા
 નિ પિ ફિ બિ ભિ મિ યિ રિ લિ વિ શિ ષિ સિ હિ ળિ ક્ષિ ણિ
 ની પી ફી બી ભી મી યી રી લી વી શી ષી સી હી ળી ક્ષી ણી
 નુ પુ ફુ બુ ભુ મુ યુ રુ લુ વુ શુ ષુ સુ હુ ળુ ક્ષુ ણુ
 નૂ પૂ ફૂ બૂ ભૂ મૂ યૂ રૂ લૂ વૂ શૂ ષૂ સૂ હૂ ળૂ ક્ષૂ ણૂ
 ને પે ફે બે ભે મે યે રે લે વે શે ષે સે હે ળે ક્ષે ણે
 નૈ પૈ ફૈ બૈ ભૈ મૈ યૈ રૈ લૈ વૈ શૈ ષૈ સૈ હૈ ળૈ ક્ષૈ ણૈ
 નો પો ફો બો ભો મો યો રો લો વો શો ષો સો હો ળો ક્ષો ણો
 નૌ પૌ ફૌ બૌ ભૌ મૌ યૌ રૌ લૌ વૌ શૌ ષૌ સૌ હૌ ળૌ ક્ષૌ ણૌ
 નં પં ફં બં ભં મં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં ણં
 ન: પ: ફ: બ: ભ: મ: ય: ર: લ: વ: શ: ષ: સ: હ: ળ: ક્ષ: ણ:

સરસ=સારી

રમત=ખેલ

તરત=જલદી

રતન=કંકરીનું નામ છે

જીવ્યુ=એક જાતનો છોડ

ચકલી=ચક્ષી

શકેડ=મોટીનો વાટકો

ચમર=વાળની પીંછી

ચમન=છોકરાનું નામ છે

બીલીપત્ર=બીલી નામના

જાડનાં પાંદડાં

ખંડ=આકડા

વર્ગ ૪.

વહાણુ=મોટી હોડી.

નળ=પાણીની મોટી નળી

વળ=પાછો ફર

જવ=ધઉંના જેવા આ-

કારતું ધાન્ય

વર=વીના

ગળ=મળે ઉતાર

પતંગ=કનકવો

ધનુષ=કામરૂ

પગ=ટાંટીઆ

પરણુ=જગન કર

પવન=વા

ચોરસ=ચાર કાટખુણાનો

આકાર

વર્ગ ૫.

હોડા=બોલ

ધવળ=એક જાતનું ઝીણું

કીડા જેવું પ્રાણી

ફળ=પીસ

પ્રસન્ન=ખાડવાના કુખ

આડાં લાકડાંનો	હમર=મુસલમાન છોક	હસન=મુસલમાન છોક-
આંગળાં=આંગળીઓ	રાતું નામ છે.	રાતું નામ છે
વર્ગ ૬.	વર્ગ ૮.	ફણસ=એક જાતનું ફળ
ધડો=માટીનો દેરીઓ	ટફું=નાનો ઘોડો	(એમાંથી ચાપા ની-
ધજ=વાવટા; નિશાન	ઢણુ=અઢીકો; બે સવાકો	કળે છે)
છમન=છોકરતું નામ છે	ઝટ=જલદી	કલમ=લેખણ
ધસ=ધસડ	ઢગ=ઢગલો	પકડ=ઝાત
ધન=સરખી લંબાઇ પ	મઢ=કિલ્લો	મથુકા=ત્રેણ દાણા
હે જાઇ અને જાડાઇના	સઢ=વહાણમાં કુવાને	વર્ગ ૧૦.
કકડા	બાધિયું પવન બરવાતું	ભમરડો=ફેરવવાતું રમકડું
ધર=મકાન	કપડું	ભરડ=ભયડ
ધમણુ=મટ્ટી કુંકવાતું	ઘડ=ઝાડનો વચ્ચે જોળ	ખડીઓ=સાદી બરવાતું
ચામડાતું સાધન	ભાગ	વાસણુ
મધ=ગલ્યો ચીકણો પ્ર-	કરોળીઓ=મળાં બાધ-	અજગર=મેટો સાપ
વાહી પદાય	નાર જીવડું	ખજ=પતથરની લાંબી
વર્ગ ૭.	વર્ગ ૯.	ખાડણા
ઉતરડ=મેટા માટલાપર	ડમસો=અંગરખો	અડક=એક જાતનું કઠોળ
અનુક્રમે નાના	ડળીઓ=ખી	અડબ=બે હાથવાળી
જોડવેલા હોમ તે	હજ=જમીન ખેડવાતું	છાતી સાથે રાખવા તે
જીન=ધેરાના વાળ	જોજર	પંજો=આંગળા સાથનું
હજમ=હોકરીતું નામ છે	મઠ=એક જાતનું કઠોળ	કાડું

લાગ ૨ જાના અર્થ.

ના=નહિ	બૂ=પાણી	પતંગ=કનકવો
ભા=દાદા	પાસે=કતે	અમચક=કનકવાના પુ-
ચાર=લીલું ધાસ	પાઠ ૬.	છડા આગળ જુદા
ચાકર=નોકર	દવા=એ સડ	રંગનો કડકો ચોટેલો તે
પાઠ ૨.	પૈસા=નાણું	પાઠ ૯.
મામા=માના ભાઈ	તાવ=ઐઆર; તપત	બલી=ગરીબ
ખાકે=છાકુ	બેરી=ખાચડી	વળગી=ખાઝી
ખાપા=માનો વર	વૈતરા=મજુર	વાછરડી=નાની ગાય
પાઠ ૪.	લટકે=લખડે	તાંબડી=દૂધ દોહવાનું
ડીસે=શરીરે	પાઠ ૭.	વાસજી
ધી=તાવેલું માખણ	દડો=ખોલ	દહાડો=દીવસ
તીણા=આણીવાલા	પીળો=હળદર જેવો	પાઠ ૧૦.
વાળ=ખાળ; નિમાળા	દોરો=દોરી	વહાલા=ખ્યારા
માળી=ખાગની સંખાળ	સૌ=અધા	અહીં=આ ઠેકાણે
રાખનાર	રાતો=ભાલ	દર=ઉંદર, કીડી, મંકાડા
પાઠ ૫.	વાદળી=આસમાનના	સાપ વગેરેના ધર;
બહુ=બહુ	રંગ જેવો	ખાકું
પુરી=જેલી નાની	ગીત=રાગથી ગાવું તે	ફરી=ખીજવાર
રેટલી	પાઠ ૮.	પાઠ ૧૧.
ગુલાબ=એક જાતનું	ઘટ=માટીનો લંબ-	ઢાંગેલું=લટકાવેલું
ફૂલ	ચોરસ ધાટ	ચાંચ=પક્ષીનું ચો
બુલાખી=છોકરાનું નામ	અંગડી=કાચની ચુડી	લીટા=કાપા
અમ=ધાટા	સાંતી=છોકરીનું નામ છે.	પાંચકું=પીંજકું

કાંઠે=મળા પરનો કાપો

પાંખ=પક્ષીનું હડવાનું

સાધન

મળનો=સારો; મુંદર

ભાત=રાંધેલા ચોખા

સારું=મીઠું; મધુર

પાઠ ૧૨.

પહેલાં=અગાઉ

ચોપડી=પોથી

આંપવાને=દાખવાને

મહેતાજી=ગુરુજી; મા-

સ્તર

મોડું=અમુરું

ફાડી=ચીરી

નિશાળ=અણવાનું ઠેકાણું

પાઠ=પઠો; ભેજન

વાર=ઢીસ; વખત

પાઠ ૧૩.

ધરાક=સોઢો લેનાર

દુકાન=માલ વેચવાનું

ઠેકાણું

રેવડી=ખાંડની ચાસ-

ણીમાં તલ નાખી

કરેલી ચકતી

છેતરતો=ઠગતો

દુકાનદાર=દુકાનવાળો

બધા=સૌ

નવી=નવીન

માલ=સોઢો

પૈસો=ત્રણ પાઈની

કિંમતનો સિકકો.

પાઠ ૧૪.

ઝોણું=કમી

હવાડો=ઢોરને પાણી

પીવા માટે બાધેલી

છાંબની કુંડી

વેઢા=આંગળીના કાપા

ઢોર=પશુ

ત્રાજનું=તોળવાનું

સાધન

મીઠું=શુન્ય

પાઠ ૧૫.

અવળા=ઉલટા

ચંપો=ચંપાના ફૂલનું

ઝાડ

ચંપેલી=ચંપેલીના ફૂલ-

નો વેસો

આગલા=અગાડીના

મેજ=ટેબલ

પાયા=પગ

પાંખડી=ફૂલની પાંદડી

ગીત અને કવિતાની સમજૂતી.

સમજૂતી—ચાલો, હો. આજ આપણે નવી રમત રમીએ; લાવ્યાઓ બધને સારો ખેલ કરીએ અને ઉમંગથી હળીમળીને રહીએ આપણે મળ કરીએ, બાલ, પીળા, અને વાદળાં જે ત્રણ મૂળ રંગ કહેવાય છે. બાકીના ખીળ બધા મેળત્રણી કરવાથી થાય છે. આજે આપણે આમે મેળ કુંડાળું કરીએ છીએ. તેથી જુદા જુદા રંગ

કેવા સારા દેખાય છે ! હમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મળ કરીએ.

સમજીતી—મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા મને ચંદ્રમા રમવાને આપો અને ધણા તારાઓ વીણીને મારા મજવામાં ધાલો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા ચંદ્રમા અડધો મુગટ ધરે છે ને આખો મુગટ પણ ધરે છે. પણ કાંઈ દિવસ મુગટ વગર આવતો નથી. ચંદ્રમાનું તેજ મારી આંખોમાં આંજે મા એને ઊડતો પકડો. મા મને ચંદ્રમા વહાલા લાગે છે.

સમજીતી—તારા ગણ્યા ગણાય નહિ, તેમજ વિણ્યા વિણાય નહિ. તેમજ છાંયડીમાં માય નહિ. તોપણ તે મારી આરસીમાં નહાય છે. તારા આકાશમાં જ્યક જ્યક માય છે, તેથી જાણે તે મંદ મંદ હસે છે એમ લાગે છે. દેવની આંખો અધારી રાતે પોતાની તેજવાળી ચળકતી પાંખો ઉઘાડે છે.

સમજીતી—ઓ ! ઇશ્વર તારું ભજન કરીએ, કારણ કે તારું નામ મોટું છે; તારા ગુણનું હંમેશાં ગાયન કરીએ કે જેથી અમારા કામ થાય. (૧) પ્યાર લાવીને તું અમને હસાવ અને અમારું મન હંમેશાં પાપ વગરનું રાખ; જે કદાચ અમે ભૂલ કરીએ તો હે ! પ્રભુ તું માફ કરજે. (૨)

સમજીતી—ગાય કાળી, ધોળી કે રાતી હોય છે, તે પાણી પીએ છે ને ચરવા જાય છે; ગાયને ચાર પગ અને ચાર આંચળ હોય છે, વાહરમાં પર તેનું હેલ ધણું હોય છે. (૧) ગાયના પમને ઊંડે ખરી છે, અને તેમાં વળી ફાટ છે તેથી એનો ધાટ સારો દેખાય છે; પાછળ પુછેડાને છોડે વાળ છે, તેથી તે સરીરની સંભાળ રાખે છે. (૨) ગાયને બે કાન, બે જોગમાં ને મોટી આંખો છે, માય પુછાણી

માખી ઉરાડે છે; ગાયની ફાંટી નરમ છે તેથી તેનું શરીર સુંવાળું બાજે છે, ગાય વાઝરડાં સાથે ગેલ કરે છે. (૩) માય દૂધ આપે છે તે ઘોળું દેખાય છે, ને માણસ સાકર નાખી હાંસથી પીએ છે.

સમજુતી—હું ઠામ ઠામ, શહેરમાં અને વગડામાં ઊડું છું હું ખુશી થાઉં છું અને ખુશી કરું છું; મેં મારી આંખ ઉઘાડી. હવે! બાકી તું તારી પાંખ ઉઘાડ, હું ધણાં બોલ બોલું અને મધુર ટકુકા કરું, તું મારો એક ક્ષિપ્રામણ માનજે તે એ કે તું લોકોને સારું અને પ્રિય લાગે એવું બોલજે અમે યોડું જીવવાના છીએ, માટે મરતાં સુધી અમે તો ગમ્મત કરવાના; પણ તું ધણું જીવજે, સારું બોલજે અને ખીજું પણ સારું અને ઉપયોગનું શીખજે.

ફિલની સૂચના-મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કોના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.

ડમ્બેલ્સની ફિલ.

તૈયાર કહેતાં તૈયાર થવું. ચાલો કહેતાં સીધા ઉભા રહેવું.

રમત ૧—૧) બેઉ હાથ સામે. **૨)** ખભે. (આમ આઠ સુધી)

રમત ૨—૨) તૈયાર—જાગૃત થવું, ચાલો—ડમ્બેલ્સ હાથમાં લઈ ઉભા રહેવું. (૧) બંને હાથ ખભાની સીધાણમાં (મુઠ્ઠી આઠાશ તરફ ચત્તી રાખવી.) (૨) બંને હાથ ખભા ઉપર અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

રમત ૩—તૈયાર ઉપર મુજબ ચાલો—ઉપર મુજબ (૧) બંને હાથ ખભાની સીધાણમાં કાનની લગોલગ ઉંચા રાખવા. (૨) ખભે અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

૧૨] કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક બીજાના અર્થ પાંચ આના,

રમત ૪—(૨ જ થી ઉલટી.) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ. (૧) હાથ ખભાની સીધાણમાં સીધા પછી મુઠ્ઠી જમીન તરફ રાખવી (૨) બગલમાં અડકાડવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે, આઠે જમીન પર મૂકી દેવાં.

રમત ૫—(૩ જ ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ. (૧) બંને હાથ માથાની સીધાણમાં સીધા ઉંચા પછી મુઠ્ઠી બહારની બાજુએ. (૨) ખભાની સીધાણમાં હાથ સીધા. ૩, ૫, ૭, એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવાં.

(રાગ લશ્કરી કથ.)

લઘુ ડબ્બેલસ કરજો આમ, માથે રાખો બાળ તમામ;
કાળા જમણો ઠોકતા જાઓ, પહોળા હાથો કરતા જાઓ.
નીચ પાછા તેને ધરો. ઉંચા સધળા સાથે કરો;
સામસામી ફકતા જાઓ, કરી સલામ ને સીધા થાઓ.

પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ફૂલ.

ચાલો ચાલોને સાધજો અહીંથી સીધા સીધા સફૂને કામ.
ધીમા ધીમા પગ ઉપાડી સૌને સાથે કરો સલામ— ચાલો.
હુતેથી સૌ હળીમળીને ચાલો કરીએ રૂડાં કામ— ચાલો.

ઘેર જતી વખત બોલવાની ફૂલ.

ફિલ આપણી પુરી થઇને, ચાલો જઇએ બહારો બહાર;
ધીમે ધીમે ધગ ઉપાડી, ચાલો સર્વે દારો દાર.
સ્વસ્થ બનીને સર્વે ચાલો, આડું અવળું નવ જોશો;
સાચવળે સૌ હતકર પોતે, નહિ તો તેમાંનું ખોશો.
નજર આપણી સામે રાખો, ચાલો સૌ એક એક પુઠે,
સાંભળી સાંભળી ચાલો, દાર આપણી નવ તૂટે,

હજા રહો સો સો કામે, આધા પાછા નવ થાશે;

સો સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરીને સ્થિર બેસો.

એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ.

પ્ર. આ ટેબલ પર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. કંઈ નથી. પ્ર. કંઈ નથી. એમ બતાવવાને ૦ આવું કાઢે તેને શુન્ય કહે છે. જુઓ હી ટેબલ પર લખોટા મુકું છું મેં કેટલા લખોટા મૂક્યા ? ઉ. એક. પ્ર. ટેબલ પર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. એક. પ્ર. તમે કેટલી ટોપી પહેરી છે ? ઉ. એક. પ્ર. પેટ કેટલા છે ? ઉ. એક. પ્ર. નાક કેટલાં છે ? ઉ. એક. પ્ર. એક લખોટો ટેબલ પર છે ને બીજો મુક્યો હવે કેટલા થયા ? ઉ. બે. પ્ર. તમારે હાથ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. પગ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. કાન કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. બે લખોટામાંથી એક લઈ લઈ છું હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. એક પ્ર. બે લખોટામાં એક ઉમેરીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. તમારા એક હાથની આંગળીના કેટલા કટકા છે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક સવાકાની કેટલી પાંખ મળે ? ઉ. ત્રણ. ત્રણ લખોટામાંથી એક લઈ લઈ તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. મારીપાસે ત્રણ બોર છે તેમાંથી બે ખાંધ જાઉં છું તો કેટલાં રહે ? ઉ. એક. પ્ર. મારી પાસે એક પાંખ છે ને બીજી બે પાંખ મળે તો કેટલી થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ લખોટામાં એક નાખીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ચાર. પ્ર. બકરીને કેટલા પગ હોય છે ? ઉ. ચાર. પ્ર. બીજા કોને ચાર પગ હોય છે ? ઉ. માય, બેંસ વગેરે. પ્ર. ચાર. લખોટામાંથી એક હું મગનને આપું તો મારી પાસે કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક બકરીનો એક પગ બાગીકો છે તો આખા કેટલા ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. મારી પાસે ચાર જમરખ છે તેમાંથી બે ફેંદી હઈ તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. ચાર

પાંચમાંથી બે પાંચના બોર લીધાં તો હવે કેટલી પાંચ રહી ? ઉ. બે.
 પ્ર. મારી પાસે એક સવાડો ને એક પાંચ છે તો બધું મળીને કેટલી
 પાંચ થાય ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર પાંચમાંથી ત્રણ પાંચની પેન લીધી હવે
 કેટલી રહી ? ઉ. એક. પ્ર. તમારે પગે કેટલાં આંગળાં છે ?
 ઉ. પાંચ. પ્ર. ચારમાં કેટલા હથેરીએ તો પાંચ થાય ?
 ઉ. એક. પાંચ બોરમાંથી બે બોર સડેલાં નીકળ્યાં તો સારાં કેટલાં ?
 ઉ. ત્રણ. પાંચ ભખોટામાંથી ત્રણ આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે.
 પ્ર. પાંચ ભખોટામાંથી ચાર ભખોટા આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ.
 એક. પ્ર. એક ને એક ? ઉ. બે. પ્ર. બેને એક ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ ને
 એક ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર ને એક ? ઉ. પાંચ. પ્ર. પાંચમાંથી એક ભડું
 તો કેટલા રહે ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાંથી એક ભડું તો કેટલા રહે ?
 ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણમાંથી એક ભય તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. બેમાંથી
 એક ભય તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એકમાંથી એક ભય તો શું
 રહે ? ઉ. કંઈ નહિ. પ્ર. કંઈ નહિ હોય ત્યારે શું કહેવાય. ઉ. શૂન્ય.

સરવાળાનો કોઠો.

૧+૧=૨	૧+૨=૩	૧+૩=૪	૧+૪=૫	૧+૫=૬
૨+૧=૩	૨+૨=૪	૨+૩=૫	૨+૪=૬	૨+૫=૭
૩+૧=૪	૩+૨=૫	૩+૩=૬	૩+૪=૭	૩+૫=૮
૪+૧=૫	૪+૨=૬	૪+૩=૭	૪+૪=૮	૪+૫=૯
૫+૧=૬	૫+૨=૭	૫+૩=૮	૫+૪=૯	૫+૫=૧૦
૬+૧=૭	૬+૨=૮	૬+૩=૯	૬+૪=૧૦	
૭+૧=૮	૭+૨=૯	૭+૩=૧૦		
૮+૧=૯	૮+૨=૧૦			
૯+૧=૧૦				

આઠબાકીનો કોઠો.

૧-૧=૦	૨-૨=૦	૩-૩=૦	૪-૪=૦	૫-૫=૦
૨-૧=૧	૩-૨=૧	૪-૩=૧	૫-૪=૧	૬-૫=૧
૩-૧=૨	૪-૨=૨	૫-૨=૩	૬-૪=૨	૭-૫=૨
૪-૧=૩	૫-૨=૩	૬-૩=૩	૭-૪=૩	૮-૫=૩
૫-૧=૪	૬-૨=૪	૭-૩=૪	૮-૪=૪	૯-૫=૪
૬-૧=૫	૭-૨=૫	૮-૩=૫	૯-૪=૫	૧૦-૫=૫
૭-૧=૬	૮-૨=૬	૯-૩=૬	૧૦-૪=૬	
૮-૧=૭	૯-૨=૭	૧૦-૩=૭		
૯-૧=૮	૧૦-૨=૮			
૧૦-૧=૯				

કોઠાની રમત.

રમત ૧. હા સામ સામે ફેંકવાની રમત.

સૂચના—બે હાર વચ્ચે ચાર પુટલું અંતર રખાવવું.

ફેંકો ફેંકારે હા સામી હારે; જશે જશે તે જાળના આકારે. (૧)

આપો આપો વિવેક ચીર થઈને; લેખે લેખે બધાએ એમ રહીને (૨)

વાંકા વાંકા ન વળશે કો કાળે; સીધા સીધા રહીને ઉછાળે (૩)

ઝીલી ઝીલીને જઈશું બહુ યાદી; રમત રમવાની છે રે બહુ બાકી. (૪)

ટીપ—આ કવિતાથી તિરકસ પથ્રુ ફેંકાયે. મહાવરો વધ્યા

પછી જમણા, ડાબા, અવળા ફેરવતા બધું ને કૃતિ કરાવવી.

રમત ૨. હાનો વાર જોડે સંબંધ તથા મૂળ અને મિશ્ર રંગનું ભાન.

સૂચના—જ બાળકોને એક હારમાં બીંત સામે મોં રખાવી હા રખવા.

(મુંદર સામળાઆ એ રાગ)

(બધા બોલે)તમે દડા રમો, વાર પ્રમાણે નિત્યે;

રંગો પર ધ્યાન, ચોટાડો એક ચિત્તે. (ટક)

(લાલ દડાવાળો બોલે) લાલ દડો રમજો સોમવારે,

(પીળો દડાવાળો બોલે) પીળો પકડજો મંગળવારે,

(વાદળી દડાવાળો બોલે)વાદળીનો વારો બુધવારે,

(બધા બોલે) આ મૂળ રંગોને આધારે

કહું છું તમને પ્રીતે

(નારંગી દડાવાળો બોલે) ગુરુવારે નારંગી રમજો.

(લીલા દડાવાળો બોલે) શુક્રવારે લીલા લઈ કરજો.

(જાંબુડા દડાવાળો બોલે) શનિવારે જાંબુડા લેજો,

(બધા બોલે) મેળવણીના છે એ રંગો, શીખવા રૂઢી રીતે. (ટક)

રમત ૩. દશ છોકરાની વાતચીત.

સૂચના—પાંચ પાંચની બે દાર સામસામા હોવા રાખવા,

(જુઓ. જુઓ પંખીની આ ટાળી. એ રાગ)

૧ જુઓ જુઓ આ દડો કેવો છે ? રાનો રાનો એ જોવા જોવો છે.

૩ બીને બીને એને ગુંથેલો છે. ૪ રંગે રંગે એને રંગેલો છે.

૫ લીંબુ લીંબુ જોવો એ જોજો છે, ૬. ગમડે ગમડે જુઓ એ બોજો છે.

૭ મારે મારે તોયે પાસે આવે છે. ૮. હલકો હલકો એ મન

લોભાવે છે. ૯ પોચો પોચો એ પોચવા જોવો છે. ૧૦. રમો રમો

એ રમતમાં લેવો છે

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. તરફથી બહાર પડેલી.
લોકપ્રિય ચઠ પડેલી અર્થની નોટો.

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	છઠ્ઠીના અર્થ ૦-૬-૦
પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬	સાતમીના „ ૦-૧૦-૦
બીજીના „ ૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના „ ૦-૪-૦
ત્રીજીના „ ૦-૫-૦	કન્યા ૨જીના „ ૦-૫-૦
ચોથીના „ ૦-૭-૬	કન્યા ૩જીના „ ૦-૭-૦
પાંચમીના „ ૦-૮-૦	ત્રિવેદીવા.પુ.૧ „ ૦-૪-૦

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો બે આના.

સુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

‘બાળ ગરબાવળી’ની નોટ બે આના.

સી. એમ. શાહ-શાહપોર-સુરત.

બીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.

બીજી ધોરણ માટે સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

‘ભૂગોળ શિક્ષક’ ત્રણ આના.

બીજી ધોરણનો ‘મુખગણિત શિક્ષક’ અઢી આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો ચાર આના.

સુરત જિલ્લાનો ‘ભૂગોળ શિક્ષક’ ત્રણ આના.

સુરતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.

ધોરણવાર ‘મુખગણિત શિક્ષક’ તૈયાર છે.

